

МАТЕРІАЛИ НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ

Черней Володимир Васильович,
*ректор Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, професор*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЛІГРАФНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРАВООХОРОННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Підвищення ефективності антикорупційних і люстраційних процедур, що тривають в Україні, та запровадження новітніх форм протидії злочинності визначає необхідність розширення сфери поліграфних досліджень. МВС України неодноразово зверталось до цієї проблематики, ужито низку заходів щодо упровадження комп'ютерних поліграфів у практичну діяльність органів внутрішніх справ. Протягом 2000-2002 рр. проведено відповідний експеримент у Дніпропетровській, Луганській, Донецькій, Черкаській областях та в м. Києві. Використання поліграфних пристроїв сприяло встановленню осіб, винних у вчиненні сотень тяжких злочинів [1].

На першому етапі за результатами експерименту було видано Інструкцію щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі з персоналом органів внутрішніх справ [2]. Однак згадана Інструкція не передбачає обов'язкового проходження працівниками поліграфних перевірок, не містить чітких критеріїв відповідності результатів обстежень кваліфікаційним вимогам щодо окремих категорій персоналу.

Ефективність застосування поліграфа на досудовому слідстві переконливо доведено слідчою практикою в багатьох країнах світу. Зазначені технології підтвердили свою доцільність і тривалий час успішно використовуються в США, Ізраїлі, Туреччині, Польщі, країнах Балтії та інших державах під час добору певної групи кадрів державних службовців, проведення внутрішніх розслідувань, розкриття та розслідування резонансних злочинів.

Відбувається постійне вдосконалення технологій діагностики психофізіологічних станів людини. Наприклад, у США винайдено так званий «мовленнєвий поліграф», що дає змогу оцінити ступінь збудження людини за записом її усного мовлення. Позитивною рисою мовленнєвого поліграфа, порівняно з класичним пристроєм, є відсутність фізичного контакту діагностичної апаратури з опитуваним. Для діагностики емоційної напруженості людини досить проаналізувати параметри її мовлення, записаного на матеріальному носіїві [3].

У 2001 р. вчені Національної академії внутрішніх справ запатентували новітній принцип дії мовленнєвого поліграфа, що полягає в апаратному аналізі фізичних характеристик усного мовлення особи (середня частота основного тону, інтервал змінення частоти основного тону, загальна тривалість мовлення, кількість пауз, латентний час відповіді, темп та інтенсивність мовлення, порізанисть (дисперсія) мелодичної кривої, просодичний тембр мовлення, зашумлення спектра, формантна структура тощо) за спеціальною методикою [4]. Саме науковці академії вперше дослідили проблеми інструментальної діагностики слідів пам'яті людини (1994 р., П. Ю. Тимошенко), довели надійність поліграфного тесту (2004 р., В. І. Барко), здійснили комплексний аналіз питання інструментальної діагностики достовірності вербальної інформації в кримінальному судочинстві (2014 р., О. І. Мотлях), захистили низку кандидатських дисертацій з цієї проблематики.

В академії сформувалася визнана в Україні та поза її межами міжвідомча наукова школа поліграфологів, у межах якої творчо співпрацюють науковці та практики Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства оборони України, Державної фіскальної служби України, Міністерства юстиції України, а також недержавних організацій, що вивчають теоретичні та практичні аспекти застосування поліграфа. Фахівці профільної наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення, створеної у складі Національної академії внутрішніх справ, розглядають питання щодо проведення психофізіологічних (поліграфічних) досліджень.

У листопаді 2014 р. відбулася II Міжнародна науково-практична конференція «Поліграф сьогодні: стан, проблеми, перспективи» за участі фахівців Національної академії внутрішніх справ, керівників провідних іноземних компаній - виробників комп'ютерних поліграфів, зокрема Брюса Уайта (Bruce White), президента «Axciton Systems Inc.», Тайлера Батла (Tyler Buttle), президента канадської компанії «Limestone», Мілана Кормоша (Milan Kormos), поліграфолога криміналістично-експертного інституту Поліцейського корпусу МВС Словацької Республіки та ін., рекомендації якої визнано надзвичайно актуальними й слушними. Здійснено порівняльний аналіз реальних практичних можливостей комп'ютерних поліграфів різних виробників і методик їх застосування (за критеріями співвідношення ціни та якості, можливості адаптування), що сприяє визначенню найбільш ефективної апаратури.

Один із висновків - формування відомчої (міжвідомчої) наукової школи поліграфологів - у перспективі сприятиме розробленню та виробництву конкурентоспроможного вітчизняного поліграфа. До речі, ще у 1980-х рр. перший зразок такого винаходу в Україні розробили фахівці Київської вищої школи МВС СРСР (оригінал зберігається в музеї МВС України).

Підготовку та підвищення кваліфікації фахівців-поліграфологів здійснюють у багатьох країнах світу, зокрема у США - Американський міжнародний інститут поліграфа (Стогбридж, Атланта), Американська академія науково-слідчого навчання (Філадельфія, Пенсільванія) тощо. В Україні підготовку поліграфологів здійснюють Українське бюро психофізіологічних досліджень і безпеки, Спеціалізований центр професійно-психологічної підготовки персоналу служб безпеки «Альфа-Щит». Крім того, зазначені підприємства безпосередньо проводять поліграфні дослідження та експертизи кримінальних і цивільних справ.

У багатьох зарубіжних країнах підготовку поліграфологів передбачено в системі відомчої освіти, що характерно і для Національної академії внутрішніх справ, яка має належний потенціал, набула досвіду в цій галузі та забезпечує підготовку поліграфологів із залученням працівників практичних підрозділів

органів внутрішніх справ та інструкторів профільних офіційно зареєстрованих приватних компаній.

Водночас у проекті Закону України «Про використання поліграфа» доцільно унормувати питання: по-перше, запровадження державної цільової програми з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів-поліграфологів (реалізацію цього завдання повною мірою може забезпечити Національна академія внутрішніх справ, яка вже має необхідну науково-методичну базу); по-друге, розроблення навчальних програм і тренінгів спеціального навчання, сертифікації, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів-поліграфологів.

Успішна реалізація зазначених заходів можлива лише за належної взаємодії всіх зацікавлених служб правоохоронних органів.

Список використаних джерел

1. Використання поліграфа: історія, методика та перспективи застосування на досудовому слідстві : метод. рек. [В. В. Юсупов, Н. В. Галушка, М. М. Цимбал] ; МВС України, КНУВС. - К., 2010. - 57 с.

2. Інструкція щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі з персоналом органів внутрішніх справ України : наказ МВС України від 28 лип. 2004 р. № 842 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 27 жовт. 2004 р. за № 1373/9972).

3. Kerry Segrave. Lie detectors. A social history [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<http://www.books.google.com/books?id=Kr3xmUi6lgoC%pri ntsec=frontcover>.

4. Пат. 13 України. Спосіб виявлення напруженості та змін емоційного стану людини за фізичними параметрами усного мовлення / Жаріков Ю. Ф., Кондратьєв Я. Ю., Орлов Ю. Ю., Рибальський О. В. ; Нац. акад. внутр. справ України. - № 99084603 ; заявл. 10.08.99 ; опубл. 11.12.2001. - 3 с.